



altın ısıık
ZİYA GÖKALP


ANTİK

ALTIN IŞIK



ZİYA GÖKALP

(1876 - 1924)

Ünlü fikir adamı ve şairlerimizden Ziya Gökalp 23 Mart 1876'da Diyarbakır'da doğdu. Asıl adı Mehmet Ziya olan şairin, fikirlerinden fazlasıyla etkilendiği babası Mehmet Tevfik Efendi, resmî *Diyarbakır* gazetesi müdürüydü. Mehmet Tevfik Efendi, *Diyarbakır Tarihi* adlı eserin yazarıdır. Annesi Zeliha Hanım, Diyarbakır eşrafından Pirinççizade ailesinin kızıydı. Bu aileye mensup torunlardan birinin bildirdiğine göre Ziya Gökalp, Cahit Sıtkı Tarancı ve Süleyman Nazif'in anneleri kardeşler; dolayısıyla bu üç edebiyatçı teyze çocuklarıdır.

Öğrenimine Diyarbakır'da bir mahalle mektebinde başlayan Ziya Gökalp, daha sonra Diyarbakır Askerî Rüştiyesi'ni bitirdi (1890). Aynı yıl, kendisini Fransızca, Arapça ve Farsça öğrenmesi için teşvik eden babası Mehmet Tevfik Efendi'yi kaybetti. 1891'de Diyarbakır Mülkî İdadisi'ne sınavla girerek, burada Fransızcasını ilerletti. 1894'te, idadinin eğitim süresi yedi yıla çıkarılınca, tasdiknamesini alarak okuldan ayrıldı. Devrin sıkıntılı atmosferi, doğu ve batı kültürlerine ait fikirlerin çatışma halinde olması, babasının yokluğu, ailesinin İstanbul'a giderek öğrenim görmesine izin vermemesi gibi sorunlar yüzünden bunalıma düşen Ziya Gökalp başına silah dayayarak intihara kalktıysa da dönemin fikir adamlarından Dr. Abdullah Cevdet tarafından tedavi edilerek yaşama döndürüldü. Bu tatsız olaydan geriye, ölene kadar başının içinde taşıdığı kurşun kaldı.

1895'te kaçarcasına İstanbul'a gelen Ziya Gökalp, Mehmet Âkif'in de o sıralar öğrencisi olduğu Mülkiye Baytar Mektebi Âlisi'ne (Veterinerlik Fakültesi) yatılı olarak girdi. Bu sırada İbra-

him Temo ve İshak Sukuti'yle birlikte, hürriyet yanlısı faaliyetler içine girdiği için hakkında soruşturma açılarak, on ay hapisle cezalandırıldı. Eğitimi yine yarıda kesilen Gökâlþ, Diyarbakır'a yerleşti.

1900 yılında amcası Hacı Hasip Efendi'nin kızı Vecihe Hanım ile evlendi. Bu evlilikten ikisi erkek, beşi kız yedi evladı oldu. Bunlardan dördü küçük yaşta ölüırken sadece üç kızı hayatta kaldı. 1908'e kadar Diyarbakır'da küçük memuriyetlerde bulundu ve kendisini tamamen toplumsal sorunlarla ilgili inceleme ve araştırmalara verdi. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İttihat ve Terakki'nin Diyarbakır şubesini kuran Gökâlþ, kendini siyasal çalışmalara adadı. *Diyarbakır* ve *Peyman* gibi gazetelerde şiirlerini ve yazılarını yayımladı. Millî duyguları, tarih bilincini, bilime ve tekniğe değer veren düşünceyi her şeyin üstünde tutan şiirlerinden olan "Turan", 1911'de *Genç Kalemler*'de yayımlandığında büyük ses getirdi. Aynı yıl *Genç Kalemler*'de yayımladığı "Altın Destan" şiirinde ilk kez "Gökâlþ" adını kullandı. Daha önceden Ziya, Demirtaş, Mehmed Ziya, Tefvik Sedad gibi isimler kullanan şair, bundan sonra "Ziya Gökâlþ" adında karar kıldı.

İttihat ve Terakki, merkezini İstanbul'a taşıyınca Gökâlþ de İstanbul'a yerleşti. 1913'te Darülfünun'da (bugünkü İstanbul Üniversitesi) sosyoloji profesörü unvanıyla göreve başladı. Ziya Gökâlþ bütün bu faaliyetleriyle Mondros Mütarekesi'ne kadar, dönemin Türk düşünce ve siyaset hayatına yön veren isimlerin başında yer aldı. Mütareke sonrası İstanbul'un işgali üzerine tutuklanarak yokluk içinde iki yıl boyunca Malta'da sürgün olarak yaşadı (1919-1921). Buradayken yaşadığı bütün zorluklara rağmen ümidini kaybetmemesi, hatta dostlarına konferanslar vermesi onun ne kadar dayanıklı bir kişiliğe sahip olduğunun göstergesiydi. Döndükten sonra, Atatürk tarafından Telif ve Tercüme Heyeti başkanlığına getirileceği tarihe (1923) kadar Diyarbakır'da kaldı ve

Küçük Mecmua'yı yayımladı. Burada yazdığı yazılarla Atatürk'ün "fikir babam" şeklindeki iltifatlarını kazandı.

Türk milliyetçiliğinin ve sosyolojisinin önde gelen isimlerinden düşünür Ziya Gökalp, İstanbul'daki Fransız Hastanesi'nde 25 Ekim 1924'te, henüz 48 yaşındayken hayata gözlerini yumdu. Cenazesi devlet töreniyle Divanyolu'nda bulunan II. Mahmut Türbesi haziresine gömüldü. Ziya Gökalp'in doğduğu Diyarbakır'daki ev, 1958 yılında şairin özel eşyalarının ve yazılarının sergilendiği bir müze olarak hizmete açıldı.

Türkçülük akımına bağlı olarak, 1911 sonrası şiirlerinde hece veznini kullanan Ziya Gökalp, şiirlerini yazış amacını *Yeni Hayat* kitabının başında anlatır. Ona göre uygarlık yüceltilirken, kökleri çok eskilere uzanan Türk kültürü ihmal edilmemelidir. Bu amaçla şiirlerinde Türk destanlarından ve masallardan faydalanır. Makalelerinde ileri sürdüğü fikirlerini daha geniş bir kitleye, cazip ve âhenkli bir ifadeyle anlatabilmek için şiiri bir araç olarak görür. Şiirlerinde zengin hayaller, derin hisler yaratmak ve sanatkârlık gibi bir kaygısının olmadığını açıkça dillendirir.

Ziya Gökalp Türk toplumunun ilerlemesi için eğitimden mûsikiye, kadın haklarından dil meselelerine varıncaya kadar birbirinden farklı alanlarda yeni fikirler üretti. Kısa yaşamına bunca eser sığdırabilmesinin sırrı, vaktini boşa harcamayarak sürekli okuyup yazmasında saklıdır. Hastalığı sebebiyle, kendisini çok yormaması gerektiğini söyleyenlere: "Kâğıda konacak şey çok, zaman az!" karşılığını veren Gökalp, inançla sarıldığı değerler için verdiği samimî mücadelesiyle sonraki nesillere ışık tutacaktır.

Eserleri: *Şakî İbrahim Destanı* (1908), *Kızıl Elma* (1914), *Yeni Hayat* (1918), *Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak* (1918), *Altın Işık* (1923), *Türkçülüğün Esasları* (1923), *Türk Medeniyeti Tarihi* (Ölümünden sonra 1925'te basıldı).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / 11

KELOĞLAN / 13

TEMBEL AHMET / 21

KUĞULAR / 28

NAR TANESİ YAHUT DÜZME KELOĞLAN / 33

KEŞİŞ, NE GÖRDÜN? / 40

PEKMEZCİ ANNE / 48

KOLSUZ HANIM / 53

KÜÇÜK HEMŞİRE / 74

DELİ DUMRUL / 95

ÜLKER İLE AYDIN / 100

KÜÇÜK ŞEHZADE / 120

ALA GEYİK / 139

ASLAN BASAT / 144

POLVAN VELİ / 176

ALPARSLAN MALAZGİRT MUHAREBESİ / 179

İKİNCİ PERDE / 189

ÖNSÖZ

Millî Edebiyat akımı içinde verdiği eserlerle Türk edebiyatının biçim ve dil yönünden yenileşmesini sağlayan Ziya Gökalp, “hars” ve “medeniyet” ayrımını yapmış bir düşünürdür. Ona göre hars (kültür) millî bir kavram olduğu halde, medeniyet uluslararası bir kavramdır. Başlangıçta her toplumun kültürü vardır. Kültür yükseldikçe medeniyet doğmaya başlar. Ziya Gökalp’ın İslamiyet öncesi Türk tarihinden parçaları şiirine taşımasının altında, aydınlanmanın yolunun kendi tarihini ve kültürünü tanımaktan geçtiği düşüncesi yatar. *Altın Işık*, malzemesini Türk kültüründen alan ve millî şuuru güçlendirmek amacıyla 1923 yılında yazılan bir eserdir. Eseri daha iyi anlayabilmek için hakkında biraz bilgi vermekte fayda vardır.

Altın Işık, manzum ve mensur hikâyelerin bir araya geldiği bir eserdir. Bunlardan “Ülker ile Aydın”, “Küçük Şehzade”, “Alageyik” ve “Polvan Veli” daha önceden Kızıl Elma’da yayımlanmıştır. Eserde Ziya Gökalp’ın büyükannesinden dinlediğini bildiğimiz toplam on bir masal vardır; bunlardan yedi tanesi mensur, beş tanesi ise manzumdur. Ziya Gökalp mensur olan halk masallarında çocuklara doğruluk, dürüstlük, çalışkanlık gibi erdemlerin kazandırılması, aile bağlarının yüceltilmesi, kötülere boyun eğilmemesi ve dış görünüşe önem verilmemesi gerektiği gibi dersler aşlamaya çalışır.

Ziya Gökalp’ın tabiatın güzelliklerine, içinde yaşadığı topluma ve milletinin geçmişine ilgi duymasında babasının çocukken kendisine anlattıklarının büyük etkisi vardır. Gökalp, çocuklara vatan sevgisini de şiirleriyle aşılama yolunu seçer. “Kolsuz Hanım” şiirinde İzmir ve Edirne’nin düşmandan geri alınması sembolik

olarak anlatılır. “Aslan Basat” şiirinde Basat’ın Tepegöz’ü alt etmesi ile İstiklal mücadelemizi yürüten Atatürk’ün kahramanlığı arasında bir bağlantı kurulur.

Bu çalışmayı hazırlarken orijinal metnin yanı sıra, Fevziye Abdullah Tansel’in 1952’de yayımladığı tenkitli basımdan da yararlandık. Dili yeterince sade olan metne müdahaleleri olabildiğince sınırlı tuttuk. Nesirlerde gerekli yerlere köşeli parantez içinde açıklamalar yerleştirdik. Şiirlerde gerekli açıklamaları sayfa altında gösterdik. Ziya Gökalp’in akıcı bir dille yazdığı bu eseri yeniden yayına hazırlamamızda amaç, yeni Türkiye’nin oluşmasında pay sahibi olan bir fikir adamının yeni nesle tanıtılmasına katkıda bulunmaktır.

KELOĞLAN

Fakir bir babanın üç oğlu vardı. Büyük oğlunu, dışından tırnağından artırarak tahsile göndermişti; onu bir ilim adamı yapacaktı. Küçük oğluna, ileride kendi dükkânını bırakacaktı. Ortanca oğluna gelince, buna verecek hiçbir şeyi kalmıyordu. Hatta buna bir ad bile koymamıştı. Ehemmiyetsizliğini göstermek üzere, ona daima “Keloğlan” derdi. Bu nedenle, mahalleliler arasında da ortanca oğlanın adı “Keloğlan” kalmıştı.

Keloğlan, henüz yedi yaşında iken ekmeğini kendi eliyle kazanmaya başladı. Hamallık, kahveci yamaklığı, aşçı ıraklığı, ayak satıcılığı [seyyar satıcılık] gibi birçok işe girdi. Eline pek az para geçebiliyordu. On iki yaşına kadar türlü sıkıntılar içinde yaşadı. Bu yaşa gelince, kendi nefesine güvenen tam bir erkek oldu. Artık büyük işlere girmek, şan kazanmak, büyük bir adam olmak istiyordu.

Keloğlan, ara sıra şiir söylemeye de yeltenir, yanık koşmalar düzerdi. Gönlünün duygularına bu koşmalarla kanat vermek isterdi. Bir gün gönlünden böyle bir koşma fırladı:

*Burada sevinç yok, dert çok, keder çok;
İsterim bir altın yurda varayım;
Talihim arayıp bulmadı beni,
Bari ben gezeyim, onu arayım...*

Bu koşma, Keloğlan'ı verilmiş bir karar karşısında bıraktı: Gurbete çıkmak! Nasıl olduysa, şarkı söylerken, farkına varmadan bu kararı vermişti. Her akşam yalnız kalınca, bu yoldaki koşmaları tekrar eder dururdu:

*Diyorlar: Herkesin nasibi varmış,
Ona rast gelmedim ben bu toprakta;
Burada değilse başka yerdedir,
Gideyim, arayım onu uzakta...*

Keloğlan'ın kalbinde uzaklara gitmek, talihini aramak fikri, ömrünün uzun ve karanlık gecesinde bir şimşek gibi parlamıştı. Bir gün, dağarcığına bir kat çamaşır ve biraz ekmekle peynir koydu. Dağarcığını sırtına bağladı. Sedeften ayrılan bir inci gibi başka yerlerde kıymet bulmak ümidiyle doğduğu şehre veda etti. Yaya olarak başını aldı, gurbete çıktı.

Meğer Keloğlan gibi, talihini aramaya çıkmış başka çocuklar da varmış. Keloğlan, yolda giderken birinci gün Orhan'a, ikinci gün Turhan'a, üçüncü gün Tarhan'a rast geldi. Bunlar da Keloğlan gibi dağarcığı omzunda birer küçük sergüzeştçiydiler [maceracı]. Hepsi onla on iki yaşlarında bulunan bu dört küçük serseri, arkadaş oldular. Bunlar, nereye gideceklerini bilmiyorlardı. Gittikleri yerde ne yapacaklarına dair de hiçbir kararları yoktu. Fakat kalpleri, kendilerine uzaktan gülümseyen ümitlerle dolu idi. Bir gün muratlarına erecekleri, ruhlarına gizlice vadedilmiş gibiydi. Küçücük ruhlarında sarsılmaz bir imanları vardı. Eski kahramanlar gibi talihlerine güveniyorlar; tehlikelere atılmaktan erkekçe bir zevk duyuyorlardı.

Keloğlan ile arkadaşları, yüce yüce dağları aştılar, coşkun coşkun ırmaklardan geçtiler. Nihayet, ıssız bir çölün büyük bir ırmağa yanaştığı noktada yeşil bir vadiye girdiler. Burada tepesi bulutlara ulaşan somaki mermerden bir kule gördüler. Kulenin şark tarafında somaki mermerden bir saray, garp tarafında yine aynı cins mermerden hazine odaları vardı. Keloğlan, "Burada talihimizi deneyebiliriz," dedi. Seyyah çocuklar, büyük bir sevinçle kuleye yaklaştılar. Kulenin yanına gelince, yüce bir ağacın altında bir dev anasının dikmiş dikmekte olduğunu gördüler. Dev anası,

arkasını yola doğru çevirmiş olduğundan çocukları göremedi. Fakat çocuklar, onun kazan kadar kafasını, burç gibi gövdesini iyice görebiliyorlardı. Keloğlan, arkadaşlarına yavaşça, “Hepimiz dev anasından süt içelim. Eğer bizi emzirirse, onun süt evladı oluruz. O zaman bizi kolay kolay yiyemez; meğer ki çok acıkmış ola!” dedi. Hepsi, parmaklarının ucuna basarak dev anasının yanına geldiler ve sütünü içtiler.

Dev kanununa göre, seyyah çocuklar artık dev anasının süt evladı olmuşlardı. Dev anası artık onları yiyemezdi.

Dev anası başını çevirip, “Siz hepiniz evlatlarım oldunuz. Artık size bir şey yapamam. Bu gece misafirim olunuz. Yarın yolunuza devam edersiniz,” dedi.

Keloğlan:

“Peki teyzeciğim, bu gece sana misafir oluruz. Zaten annem ölürken bana vasiyet etmişti; biraz büyürsem buraya gelip ablasını görmemi benden rica etmişti. İşte ben de arkadaşlarımla beraber seni görmeye geldim.”

Dev anası, Keloğlan’ın hilesine karşı hile yapmak istiyordu. Maksudı, gece çocukları uyuttuktan sonra, eski zamanın dev âdetlerini bir tarafa bırakıp hepsini yemekti. Fakat süt evlatlarını uyanıkken yemeye utanıyordu. Keloğlan, dev anasının neler düşündüğünü sezmişti. O da ihtiyatlı olmaya karar verdi. Akşam olunca bıçağıyla parmağını kesti; içine tuz doldurdu. Kendi kendine, “Artık gece gözlerime uyku girmez!” dedi. Dev anası çocuklara, sevdikleri yemeklerden bir ziyafet çekti. Yemekten sonra yatak odasını göstererek çekildi. Çocuklar yatağa girdiler. Yalnız Keloğlan uyumadı. Arkadaşları derhal uyudular.

Dev anası yarım saat sonra, çocukların uyuyup uyumadığını anlamak için odanın kapısına geldi. Yavaşça bağırdı:

“Uyur uyanık kim var?”

“Ben varım teyze!”

“Niçin uyumazsın Keloğlan?”

“Annem bana her gece bir tulumba kaymaklı dondurma yaptı. Onu yer, uyurdum. Şimdi onu yemediğim için uykum kaçtı. Bir türlü uyuyamıyorum.”

“Süt mandırada. Mandıra da buraya bir saat... Dağ başında kar varsa o da yarım saat uzakta. Dondurma iki saate kadar hazır olamaz.”

“Üç saat olsa bile zararı yok. Çünkü dondurma olmazsa, sabaha kadar uyuyamayacağım.”

“Peki öyleyse, bekle! İki saate kadar dondurmayla beraber geleceğime söz veririm.”

Dev anası gitti. Mandıradan süt, karlı dağdan kar getirdi. Dondurmayı yapıp Keloğlan'ın önüne koydu. Keloğlan arkadaşlarını uyandırdı. Dondurmadan güzelce yediler. Arkadaşları yeniden uyudular. Keloğlan da uyur gibi yatağa uzandı. Yarım saat geçer geçmez, dev anası yeniden kapıya geldi. Yavaş sesle bağırdı:

“Uyur uyanık kim var?”

“Ben varım teyze!”

“Niçin uyumazsın Keloğlan?”

“Annem dondurmadan sonra bana âlâ kıymalı bir su böreği pişirirdi. Onu yedikten sonra rahatça uyurdum.”

“Koyunlar ağılda, ağılsa buraya bir buçuk saat uzak... Demek ki yine iki saat bekleyeceksin.”

“Beklerim teyze!”

İki saat sonra, çocuklar su böreğini de yediler. Tekrar yatağa girip uyudular. Yarım saat sonra dev anası yine geldi.

“Uyur uyanık kim var?”

“Ben varım teyze!”

“Niçin uyumazsın Keloğlan?”

Keloğlan bu sefer de bir tepsi baklava istedi. Bundan sonra da sırasıyla elmasiye,¹ muhallebi ve kuzu dolması... Dev anası, tek Keloğlan uyusun diye, her istediği yemeği pişirip getiriyordu. Son yemeği yapmak için yine ağıla gitmeye mecbur oldu. Ağılın bir buçuk saat uzak olduğunu Keloğlan biliyordu. Bu sırada güneş, ilk ışıklarıyla ufku yaldızlamaya başladı. Keloğlan, arkadaşlarını uyandırdı. Köşkün kulesine girerek demir kapısını arkadan sürgülediler. Kulenin tepesindeki gezinti yerine çıkarak, dev anasının geri gelmesini beklediler.

Biraz sonra dev anası geldi. Çocukları köşkte bulamayınca, kaçmış olduklarını zannetti. Tam o anda kulenin tepesinden gülüşler, kahkahalar işitti. Bir de ne görsün, çocuklar kulenin tepesinde! Hemen kuleye hücum etti. Kulenin demir kapısı sımsıkı kapanmıştı. Dev anası hiddetinden ne yapacağını şaşırıldı. “Çocuklar, kapıyı açın!” diye bağırdı. Çocuklar, yukarıda türkü söyleyerek oynuyorlardı:

*Ey yalancı süt annemiz!
Sen istedin bizi yemek,
Senden daha kurnazız biz,
Çektik senden türlü yemek
Dev anası, dev anası!
Gitti yağın tam yarısı!*

*Pek tatlıydı dondurmanız,
Kaymaklıydı muhallebi;
Bizi köşke kondurmanız,
Sizi etti fakir gibi.
Dev anası, dev anası!
Gitti sütün tam yarısı!*

1 Elmasiye: Dondurulmuş meyve suyundan yapılan bir tür pelte. Meyve jölesi.

*Ne güzeldi su böreği...
Titriyordu elmâsiye,
Harap ettik hep mideyi
Baklavadan yiye yiye.
Dev anası, dev anası!
Gitti balın tam yarısı!*

Dev anası bu sözleri işitince, kapıyı kırmak için bir kazma aramaya gitti. Dev anası kazma ile gelince Keloğlan sordu:

“Teyze, bu kazmayla ne yapacaksın?”

“Kuleyi yıkacağım!”

“Kuleyi niçin yıkmak istiyorsun?”

“Seni ele geçirmek için!”

“Ya ben kendi kendime senin yanına gelirim?”

“O vakit seni evladım gibi severim.”

Keloğlan, arkadaşlarına yavaşça şu sözleri söyledi:

“Ben kuleden aşağı ineceğim. Alay için kendimi ona teslim edeceğim. Dev anası bana hiçbir şey yapamaz. Siz hiç korkmayın!”

Sonra kendini kulenin penceresinden sarkıttı. Dev anası sağ elini uzatarak Keloğlan’ı oradan aldı. Sol elinde tuttuğu bir çuvalın içine koydu. Çuvalın ağzını sıkıca bağladı. Dedi ki: “Keloğlan, bu halinde de bana bir oyun yap da göreyim! Şimdi mutfağa gidiyorum. Dişlerimi takıp geleceğim; seni kıştır kıştır yiyeceğim!”

Keloğlan, “Yiyebilirsen afiyetler olsun teyze,” dedi.

Dev anası mutfağa koştu. Keloğlan, hemen cebinden çıkardığı küçük bir bıçakla çuvalı yardı; içinden çıktı. Bahçede, dev anasının sevgili buzağısı otluyordu. Keloğlan onu tuttu getirdi, çuvalın içine koydu. Ağzını sımsıkı bağladı, kendisi de sazların arasına girerek saklandı.

O anda dev anası geldi. Kazma gibi dişlerini ağızına takmıştı. Çehresi, ifritlerden, zebanilerden daha korkunç bir şekle girmişti. Koşarak geldi. Çuvalı yakalayarak ağızına götürdü. Çuvalla beraber içindeki mahlûku yemeye başladı. Hepsini yedikten sonra, elinde püskül gibi bir şey kaldı. “Bu nedir acaba?” diyerek gözlerine doğru yükseltti, baktı, bir de ne görsün? Biricik sevgilisi ve dünya yüzünde bir tek nazlısı olan buzağısını yemiş, kuyruğu elinde kalmıştı. Bunu görünce hiddetinden yere düştü, bayıldı.

Keloğlan, dev anasının bayıldığını görünce arkadaşlarına, “Kuleden ininiz, kaçalım,” dedi. Arkadaşları kuleden inerek ırmağa doğru koşmaya başladılar. Dev anası ayıldı. Çocukların ırmağa doğru koşmakta olduklarını görünce arkalarından seğirtti. Çocuklar ırmağın kenarına geldiler. Orada yüce söğüt ağaçları vardı. Keloğlan, “Çabuk, her birimiz bir ağacın tepesine çıkalım!” dedi. Her biri hemen hemen minare kadar yüksek bir ağacın tepesine çıktılar. Dev anası yetişince, çocukların yüce söğütlerin tepesinde şakrak kahkahalarla gülüşüklerini gördü.

“Oraya nasıl çıktın Keloğlan?”

“Teyze, ağacın altına bir sabun, onun üstüne bir bıçak, bıçağın üstüne yine bir sabun koyarak bir merdiven yaptım. Bu merdivene basarak ağacın tepesine kadar çıktım.”

Dev anası hemen köşke gitti. Çok sayıda sabunla bıçak getirdi. Bunları birbiri üzerine istif ederek merdiven yaptı. Bunun üzerine çıkınca ayakları kesildiği için, tabanlarından, parmaklarından kan akmaya başladı. Sonra birdenbire yıkılarak yere yuvarlandı. Dev anası, biraz sonra bin güçlkle yerinden kalkarak bir balta getirmeye gitti.

Keloğlan arkadaşlarına, “Ağaçlardan inelim, ırmaktan yüzerek karşı sahile geçelim,” dedi. Çocuklar birer balık gibi yüzerek suyun öte yüzüne geçtiler. Dev anası köşkten dönünce, çocukları karşıki sahilde görüp bağırdı:

“Oraya nasıl gittin Keloğlan?”

“Teyze! Irmağın ortasına bir değirmen taşı yuvarladık. Ona basarak bu tarafa geçtik.”

“O halde bekleyin; şimdi size yetişirim.”

Dev anası hemen yakındaki değirmene koştu. Oradan bir değirmen taşı getirerek ırmağın ortasına attı. Taş, ırmağın çok derin olan dibine daldı. Dev anası, ırmağın ortasında gerçekten bir atlama taşı varmış gibi bir ayağını ırmağın ortasına attı. Ayağı boşluğa gelince güm diye suyun içine düştü. Dev anası yüzme bilmiyordu. Vücudu dağ parçası kadar ağırdı. Bu kocaman gövde, köpüklü sulara birkaç kere dalıp çıktı. En nihayet boğuldu, gitti.

Keloğlan, dev anasının boğulduğunu görünce, suda yüzerek yanına geldi. Tırmanarak başının üstüne çıktı. Bugüne kadar memleketi harap eden dev anasını bıçağıyla öldürdü. Sonra arkadaşlarıyla beraber, o memleketin payitahtına gitti. Padişah, kim bu dev anasını öldürürse ona büyük mükafatlar vereceğini ilan etmişti. Keloğlan ile arkadaşlarına, “Nasıl bir mükafat istersiniz?” diye sordu. Keloğlan, “Dev anasının hazinelerini bize verirseniz, başka hiçbir şey istemeyiz,” dedi.

Padişah, “Bu hazineler zaten sizindir,” diyerek her birine kırk katır verdi. Onları mallarını getirmek için dev anasının köşküne gönderdi. Çocuklar, oradaki hazineleri aralarında taksim ettiler. Her biri hissesini kendi katırıyla payitahta getirdi. Dört arkadaş birer konak satın aldılar; birer dükkân açtılar. İş güc sahibi oldular.

TEMBEL AHMET

Bir padişahın aşk yüzünden delirmiş bir oğlu ile üç kızı vardı. Kızların düğün zamanı geçmeye başlamıştı. Bir gün bu üç sultan, Bostancıbaşı'yı çağırdı. Her biri bir karpuz ısmarladı. Büyüğü çok geçmiş bir karpuz, ortancası az geçmiş bir karpuz, küçüğü tam kemâlinde bir karpuz istedi. Bostancıbaşı, istenilen karpuzları getirdi. Sultanlardan her biri kendisinininkine adını yazarak karpuzları padişaha gönderdi. Padişah, karpuzları birer birer kesti. Kızlarının bu bilmecelerindeki mânâları anladı.

Padişah, önce büyük kızını çağırdı. “Seni bir gence mi vereyim, ergin ve olgun bir adama mı vereyim?” diye sordu. Büyük sultan, “Siz bilirsiniz Padişahım!” diye cevap verdi. Padişah büyük kızını, sağ vezirin oğluna verdi; düğünlerini yaptı. Sonra ortanca kızını çağırarak ona da aynı suali sordu ve aynı cevabı aldı. Bunu da sol vezirin oğluna verdi. Sıra küçük kızına gelince onu da çağırdı; aynı suali ona da sordu. Fakat küçük sultan, saraylara mahsus nazikâne riyaya lüzum görmedi: “Şevketli babacığım! Beni bir gence veriniz!” dedi. Padişah, bu cevaba öfkeleni. Hemen tellallar çağırarak nerede tembel, aciz, hımbıl bir genç varsa, haber verilmesini ilan ettirdi. Meğer, fakir bir kadıncağızın Tembel Ahmet adlı bir oğlu varmış. Yerinden kalkmaya bile üşenirmiş. Bunun kulübesini padişaha haber verdiler. Padişah, küçük kızını ceza olmak üzere bu gence verdi. Onların da düğünü yapıldı.

Tembel Ahmet bir gün, evin bahçesinde hava almak istedi. Annesi onu arkasına alarak bahçeye götürdü. Sultan Hanım kaynanasına dedi ki: “Sen onu bahçeye götürdün, oradan getirmek de bana düşer.” Kaynanasının, “Ah sen onu nasıl getirebilirsin?”

demesiyle, “Kocam değil mi? Elbette getiririm” cevabını verdi. Hemen mutfağa koştu, ateşli bir odun alarak Tembel Ahmet’in yanına gitti: “Sen hiç utanmaz mısın? Annen seni bahçeye sırtında getirip götürüyor. Daha ne zamana kadar evde kalacaksın? Hadi git; çalış, para kazan! Sen de bir adam ol. Yoksa bu odunla sana âlâ bir ziyafet çekerim!” dedi. Bunun üzerine Tembel Ahmet korkusundan sokağa fırladı, çarşıya gitti. Orada onun bunun eşyasını taşımaya başladı. Akşama kadar beş on kuruş kazandı. Akşam olunca eve geldi. Yavaşça kapıyı çaldı:

“Tak, tak!”

Annesi:

“Kim o?”

“Benim, Tembel Ahmet!”

“Gir içeri!”

“Hanım evde mi?”

“Evde.”

“Odun elinde mi?”

“Elinde!”

“Öyleyse içeri gelemem. Al bu parayı, ben yine kazanmaya gidiyorum.”

Annesi her ne yaptıysa, Tembel Ahmet’i içeri sokamadı. Ertesi gün yine beş on kuruş kazanarak akşam kapıya geldi:

“Tak, tak!”

“Kim o?”

“Benim, Tembel Ahmet!”

“İçeri gelsene oğlum!”

“Hanım evde mi?”

“Evde!”

“Odun elinde mi?”

“Elinde!”

“Öyleyse içeri gelemem. Al bu parayı, ben yine kazanmaya gidiyorum.”

Ertesi gün bir tüccar, Tembel Ahmet’e beş yüz kuruş verdi. “Bu parayı harçlık olarak ailene bırak. Seni kervanbaşı tayin ediyorum. Benimle beraber Bağdat’a gideceksin. Hayvan başına sana yüz kuruş vereceğim,” dedi. Tembel Ahmet bu teklifi kabul etti. Beş yüz kuruşu alarak eve geldi:

“Tak, tak!”

“Kim o?”

“Benim, Tembel Ahmet!”

“İçeri gelsene oğlum!”

“Hanım evde mi?”

“Evde değil!”

“Odun elinde mi?”

“Elinde değil!”

“Al bu beş yüz kuruşu. Ben, ticaret için Bağdat’a gidiyorum.”

“Oğlum, içeri gel de biraz yüzünü göreyim.”

“Hanım evdedir, gelemem. Allahısmarladık!”

Tembel Ahmet, kervanla beraber yola çıktı.

Kervan bir gün ıssız, ağaçsız, susuz bir çöle rast geldi. Araya araya, tepeler arasında gizli bir kuyu buldular. Tüccar, Tembel Ahmet’e kova ile kuyuya inmesini ve kovaya su doldurmasını emretti. Bu işin ücreti olarak hayvan başına bir lira alacaktı. Tembel Ahmet kuyuya indi. Kovayı suyla doldurdu. Kervan halkı, kovayı yukarı çekip hayvanlara su veriyordu. Hayvanlar suyu bitirince tekrar kovayı sallıyorlar, Tembel Ahmet onu yeniden

dolduruyordu. Fakat Tembel Ahmet yalnız bu işle meşgul değildi. Kuyunun içinde bir kapı gördü. Kapıdan içeri girince, kendini bir köşk içinde buldu. Bu köşkte kara gözlü bir güzel kız oturmuş, mahzun mahzun düşünüyordu. Kara gözlü kız, Tembel Ahmet'i görünce: "Aman! Allah aşkına, beni bu kuyudan kurtar!" diye yalvarmaya başladı. Tembel Ahmet, "Şimdi seni çıkarırsam, dışarıdaki arkadaşlarım belki sana fenalık ederler. Daha birkaç gün sabret. İlk uğradığımız şehirde kervandan ayrılarak iki atla, bir ip merdivenle buraya geleceğim. Seni kurtaracağım," dedi. Kız, kendisini unutmasın diye yüzüğünü parmağından çıkararak Tembel Ahmet'in parmağına taktı. Tembel Ahmet köşkün bahçesine çıkınca orada, yemişleri tabii narlardan farksız sunî nar ağaçları gördü. Tembel Ahmet, tabii sandığı bu narlardan kopararak omzundaki heybesinin iki gözünü doldurdu ve kıza veda ederek kuyudan çıktı. Yolda kendi memleketine giden bir kervana rast geldi. Bu kervanın içinde eski bir arkadaşını gördü. Heybeyi bu arkadaşına teslim ederek evine gönderdi.

Bir gün akşama doğru Tembel Ahmet'in evinde karısıyla annesi konuşuyorlardı. Kapı çalındı, "Tembel Ahmet size gönderdi," diye içeriye narla dolu bir heybe uzatıldı. Küçük Sultan, "Ne güzel narlar!" diyerek heybeyi kilere götürdü. Bir gece gelin hanım kaynanasına, "Bu güzel narlardan bir tanesini keselim de yiyelim," dedi. Bir nar getirerek kesti.

Kestikleri narın yapma olduğunu, içinin inci, elmas, yakut ve zümrütle dolu olduğunu gördüler. "Bu narları saklayalım," dediler. Ertesi gün, kestikleri nardan çıkan mücevherleri sattılar. Bunun parasıyla padişahın sarayına karşı güzel bir saray yaptırıldılar. İçinde tekke gibi bütün yolcuların ve seyyahların misafir edileceğini, âlâ yemekler verileceğini ilan ettiler. Padişah vezirine, "Bu sarayın sahibini bilmek istiyorum. Kıyafetimizi tebdil ederek oraya gidelim. Bir çorba içelim. Belki sahiplerini de görürüz,"

dedi. Derviş kıyafetine girerek yeni saraya geldiler. Adamlardan hiçbirini tanıyamadılar.

O günlerde Tembel Ahmet'in kervanı Bağdat'a ulaşmıştı. Bağdatlı bir tüccar, Tembel Ahmet'e altın bir tepsi verdi. "Bu tepsiyi Musul padişahına götürürsen sana çok bahşış verecektir," dedi. Tembel Ahmet, Musul'a giderek tepsiyi padişaha takdim etti. Padişah, Tembel Ahmet'in parmağındaki yüzüğü görünce, bunun dört seneden beri kayıp olan kızının yüzüğü olduğunu anladı. Yüzüğün ne suretle eline geçtiğini sordu. Tembel Ahmet, kuyu macerasını anlattı. Padişah, "O benim kızımdır. Sizin memleketin veliahdına nişanlıdır. Bir gün kızım ortadan kayboldu. Çok aradık, bulamadık. Nişanlısı da uğradığı felaketten çıldırdı. Şimdi kızımı kuyudan kurtarırsan, hem benden hem kendi padişahından çok ihşanlara nail olursun," dedi. Padişah, Tembel Ahmet'e beş on araba ile bir tabur asker verdi. Tembel Ahmet kuyunun yanına varıp aşağı indi. Kara gözlü sultanın bütün eşyasını dışarı çıkardıktan sonra sultana dedi ki; "Şimdi siz de çıkmaya hazırlanın! Fakat önce ben çıkacağım. Çünkü siz daha evvel çıkarsanız, beni burada bırakıp gitmeleri ihtimali var!" Tembel Ahmet kuyudan çıktıktan sonra sultanı da çıkardı. Musul'a babasının yanına götürdü. Kız, babasıyla, annesiyle görüştüktan sonra nişanlısının yanına gitmek istedi. Tembel Ahmet, nişanlısının eniştesi olduğunu, kendisi de memlekete gitmek üzere olduğundan onu götürebileceğini söyledi. Sultan memnuniyetle, beraber gitmeye razı oldu.

Kafile şehre bir saat mesafedeki bir köye ulaştınca, Tembel Ahmet, "Siz burada kuracağımız çadırda bekleyiniz. Ben gidip geldiğinizi haber vereyim," dedi. Tembel Ahmet, kulübesinin kapısına geldi. Sultan Hanım, Tembel Ahmet gelince tanıyabilsin diye kulübeyi yıktırmamıştı. Tembel Ahmet kapıyı çaldı:

"Tak, tak!"

“Kim o?”

“Benim, Tembel Ahmet!”

“İçeri gelsene kocacığım!”

“Hanım evde mi?”

“Evde!”

“Odun elinde mi?”

“Elinde değil!”

Tembel Ahmet içeri girdi. Bir de ne görsün, evlerinin içi muhteşem bir saray olmuştu. Karısı, gönderdiği narların mücevheratla dolu olduğunu, yalnız bir tanesini satmakla bir saray yaptırdıklarını anlattı. Tembel Ahmet dedi ki, “Bu narların perisini de getirdim. Dört seneden beri deli olan kardeşin, bu periyi görünce yeniden akıllanacak. Çünkü bu peri onun o kadar derin bir aşkla sevdiği nişanlısıdır.” Sultan, bu haberden çok memnun oldu. Tembel Ahmet’e, “Sen hamama git, elbiseni değiştir. Ben onu getiririm,” dedi. Hemen altın arabaları hazırlatarak karşılamaya gitti. Kara gözlü sultanı, büyük bir debdebeyle saraya getirdi.

Ertesi akşam padişah bir ziyafet verdi. Padişah ister istemez, deli şehzadeyi de ziyafete götürmeye razı oldu. Delinin hiç kimseye bir zararı yoktu. Yalnız derin bir kasvet içinde yaşıyor, etrafında söylenen sözlerden hiç haberdar olmuyordu. Padişah, Tembel Ahmet’i tanıyamadı. Derken küçük kızı, yasemin çubuğunu getirerek kendisine takdim edince, onu tanıdı. Tembel Ahmet, “Beni tembellikten kurtarıp hiç yorulmaz bir adam haline koyan kızınızdır. O beni kendisine layık bir koca yaptı. Ben de ona ve size gayet kıymetli bir hediye getirdim. Dört seneden beri şehzadeyi bu halde bulduran sevgilisini buldum!” dedi. Bu anda, dört senelik aşk hasretiyle yanan kara gözlü sultan içeri girerek şehzadeye koştu. Şehzade onu görünce elini alnına götürdü. Gözleri canlanmaya başladı. Halinden, tavrından, yavaş yavaş hatıralarının